

El reportatge de recerca com a mitjà didàctic del treball de recerca. Una proposta innovadora amb elements de *project management*

Josep Tarrés i Turon

Universitat de Girona

Introducció

El reportatge de recerca es el resultat, normalment en forma textual, de la transmissió del coneixement del procés de la investigació d'un treball de recerca. El desenvolupament del reportatge de recerca té com objectiu conformar els continguts d'acord amb unes característiques tangibles (l'estil de la redacció...) o intangibles (emoció, passió pel coneixement...). La seva difusió té com objectiu arribar al destinatari final per transmetre-li el coneixement de com s'ha fet la recerca o, quan està adreçat a un públic ampli, per gaudir de la lectura.

El treball de recerca és una eina didàctica cada dia més utilitzada. Llavors, cal que la seva difusió sigui ben presentada, ja sigui tan a nivell dels resultats com del procés. Hi ha diferents mitjans de comunicació d'aquesta difusió: des de el text fins l'audiovisual. En el present article es farà referència al format de text amb els complements d'imatges que s'escaiguin.

A continuació es mostrarà la forma com s'estructura el treball de recerca, la metodologia del reportatge de recerca i els elements informatius, que es proposa anomenar-los infotextos, que hi apareixen. La bona articulació del infotextos en el reportatge generarà interès per la lectura i posarà en valor el treball de la recerca.

El treball de recerca

La recerca és un dels puntals de la societat del segle XXI. Ocupa molts espais, des dels professionals fins als acadèmics. En el àmbit de la didàctica, la recerca és present en molts àmbits universitaris i en el batxillerat. En el portal edu365¹ s'indica les característiques més importants del treball de recerca que tot alumne de batxillerat ha de realitzar.

El treball de recerca és un treball d'investigació que ha de realitzar tot l'alumnat de batxillerat. Aquest treball:

- És una petita investigació.
- Pot estar emmarcat dins d'una matèria o pot ser interdisciplinari.
- [...]
- Es presenta per escrit i oralment.
- S'avalua tenint en compte l'actuació durant la realització del treball, l'informe escrit i la presentació oral.

¹<http://www.edu365.cat/batxillerat/comfer/recerca/index.htm#intro> [Consulta setembre 2009]

Cada centre fa una proposta de treball al seu alumnat, organitza les tutories i estableix una normativa sobre el calendari, els criteris d'avaluació i la presentació. Per a desenvolupar el treball de recerca es convenient aplicar un mètode de treball sistemàtic. Aquí teniu algunes eines metodològiques desenvolupades pel professor Albert Piñero.

Abans de començar el treball, cal decidir quina orientació vol donar-se a la recerca. La metodologia de cerca i processament de la informació seran diferents segons que es tracti d'una recerca de tipus científic, de tipus tecnològic, de tipus estadístic, de tipus artístic, de tipus literari, històric, sobre les característiques del disseny d'un objecte, instal·lació o construcció...

Cal remarcar que s'esmenta que "Per a desenvolupar el treball de recerca és convenient aplicar un mètode de treball sistemàtic" i més endavant, a l'apartat de redacció es senyala que "En primer lloc i sempre que sigui necessari, consulta el diari en el qual has anotat tots els avenços i incidents produïts durant el procés de recerca."

L'ús del diari és ben corrent ja sigui en forma cronològica o en qualsevol altre, però la seva lectura és feixuga per als lectors. Hi ha diferents formes d'escriure el que li va succeint al autor en el assumpte de interès (diari íntim, diari de recerca...). Segons Empar Hurtado², en el diari el nucli de la narració és la vida personal i en el dietari són les circumstàncies col·lectives i els esdeveniments històrics. Per tant, en el cas de la recerca, en el diari apareixerien els detalls i en el dietari el nucli central de la recerca amb el seu entorn. Ara bé, la terminologia de recerca es refereix bàsicament al diari de recerca.

A partir de les dades, que son conseqüència del procés de recerca i expressades en el diari, s'obtenen uns resultats que poden mostrar-se en un document o en una presentació oral com a forma de difusió.

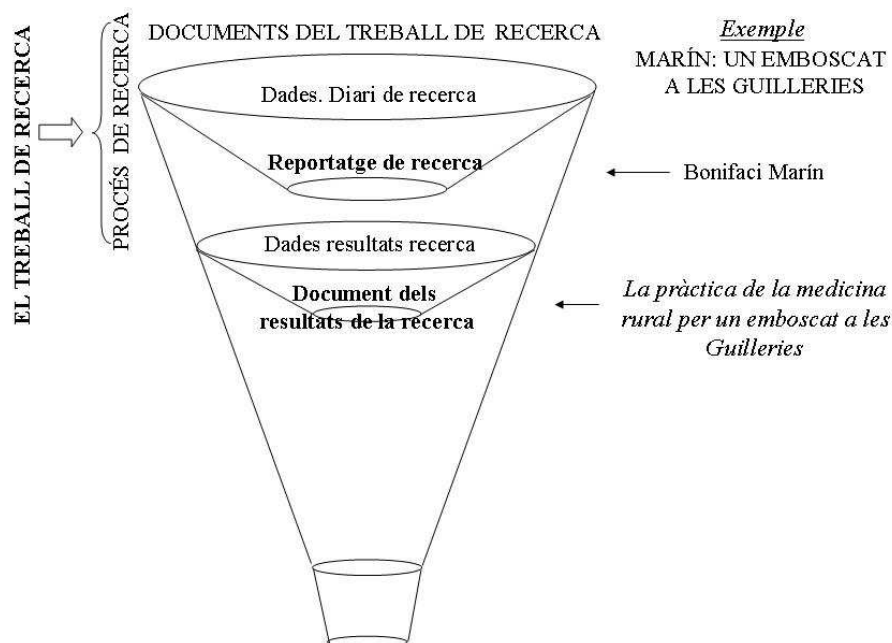
El procés de la recerca és molt estimulants i, per a molts investigadors, és el més interessant. D'aquí en surt la necessitat de transformar el diari de recerca en un format més llegible i amb formes semblants al que el potencial lector ja està acostumat. De entre aquests formats, el més adient és el reportatge com a forma típica del periodisme. Té molta flexibilitat ja que pot incorporar entrevistes i textos complementaris com descripcions de llocs o anècdotes. El reportatge de recerca és la materialització i ajustament de les parts rellevants del diari de recerca complementades amb nous elements que ajuden a la comprensió de la recerca per als potencials lectors.

D'una forma resumida, l'objectiu de la recerca és el coneixement i la de treball de recerca la informació sobre un tema de interès. La estructura bàsica d'aquest treball es compon del procés de la recerca i els documents dels resultats. Una primera ampliació del treball de recerca incorpora el reportatge de recerca amb la seva cronologia d'esdeveniments, més o menys ajustats, i que es genera en base a les dades del diari de recerca.

Estructuració del treball de recerca

S'ha indicat que el treball de recerca consta del procés de recerca i dels documents que se'n poden elaborar. El procés de la recerca es compon d'unes tasques que es desenvolupen d'una forma cronològica en el temps i comporten aportacions al objectiu de la recerca en forma de dades integrades en el diari de recerca. D'aquestes dades s'obtenen uns resultats de la recerca i el corresponent document. També, s'ha indicat que del diari de recerca es pot desenvolupar el reportatge de recerca. D'una forma gràfica:

²Empar Hurtado (2004). *Memorias del pueblo*. La esfera de los libros, Madrid, pàg. 20-21

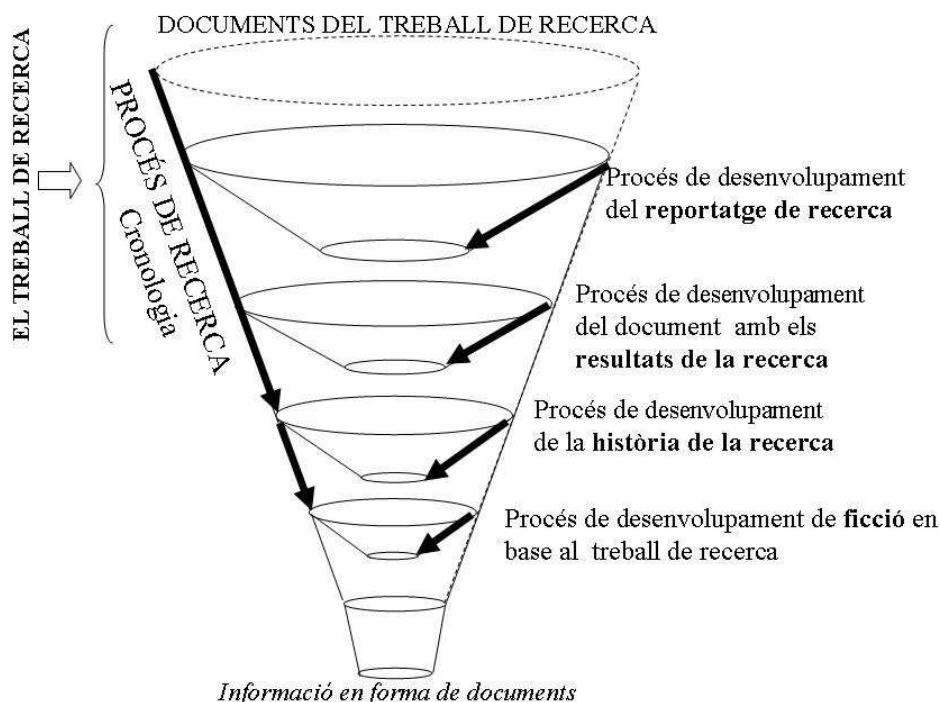

En aquest article i en el taller “El reportatge de recerca *Bonifaci Marín* com a mitjà didàctic” s’exemplifiquen els conceptes mitjançant el treball de recerca *Marín: un emboscat a les Guilleries. Vivències i practica de la medicina* i els seus principals documents:

- *Document del procés de recerca: diari de recerca*³. Un conjunt d’anotacions i la seva transcripció cronològica fets pel investigador entre agost de 2006 i gener de 2007.
- *Reportatge de recerca Bonifaci Marín*. En base al diari de recerca s’ha elaborat un text amb agrupacions de temes relacionats, eliminació de parts poc rellevants i altres ajustaments que no desvirtuen l’esperit del moment de la recerca. *Bonifaci Marín* explica la confusió entre Marín, republicà emboscat a la Catalunya profunda, i Bonifaci, membre del Comitè Central del PSUC. La recerca es transforma en un thriller i, al final, es resol la identitat de Bonifaci Marín. En el procés de recerca, es documenta la tradició oral de les múltiples activitats mèdiques d’en Marín, un *Cabo de Sanidad* que es va amagar a les Guilleries durant la postguerra: el seu bon record encara es viu! El llibre, pendent de publicació, està basat en fets, llocs i personatges reals. Segons el historiador Antoni Pladevall: “Sense mentir ni ensabonar, és interessant i el crec un model de tenacitat i de com es pot portar a terme una investigació”.
- *Document dels resultats de la recerca. La pràctica de la medicina rural per un emboscat a les Guilleries*. Treball en curs, amb la col·laboració del Dr. Carles Hervàs, acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, que es presentarà al XVI Congrés d’Història de la Medicina Catalana (Sant Feliu de Guíxols, del 11 al 13 de juny 2010) i es publicarà a *Gimbernat*, revista catalana d’història de la medicina.

Com un avanç del treball en curs, cal esmentar que aquesta estructuració es pot ampliar amb altres documents:

³Stieg Larsson en la col·lecció *Millennium* esmenta el diari de recerca en diferents ocasions. Per exemple: Larsson, Stieg (2008). *La noia que somiava un llumí i un bidó de gasolina*. Columna edicions SA, Barcelona, pàg. 524.

Així, d'una forma preliminar, es pot indicar que la finalització del procés de la recerca permet el desenvolupament d'un altre document: la història de la recerca que explica la planificació, les accions i el seguiment de les tasques de recerca de forma cronològica amb referències anteriors o posteriors que es justifiquen i documenten amb textos provinents d'altres fonts: el mateix primer diari de recerca, cartes, referències documentals...

En base a les dades de la recerca es poden elaborar documents de ficció com una novel·la o un relat. Aquests escrits són fruit d'una invenció que estan més o menys basades en elements reals. És a dir, en base a la informació del conjunt del diari de recerca, el reportatge de recerca i el document dels resultats de la recerca es pot construir un text de ficció de més o menys extensió que pren la forma de novel·la o relat.

Aquest seria el cas de la recerca sobre les vivències de Truman Capote a Palamós durant tres estius de la dècada dels seixanta. El periodista Màrius Carol ha ficcionat aquest fet en el llibre guanyador del Premi Prudenci Bertrana d'enguany, la novel·la *L'home dels pijames de seda*⁴.

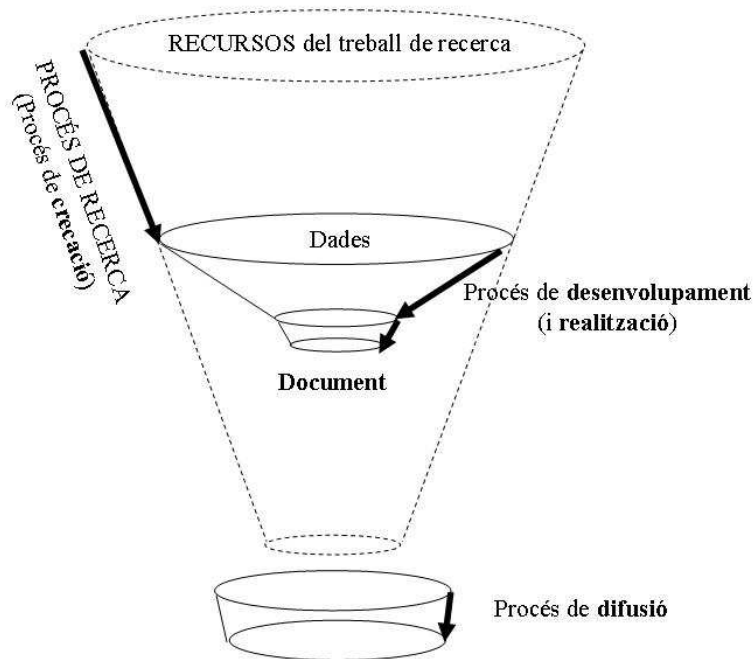
Els diferents processos⁵ que conformen el treball de recerca són recerca, desenvolupament, realització i difusió. El procés de realització materialitza el document en qüestió, normalment en forma de llibre, i el procés de difusió ha d'aconseguir-ne la seva lectura. Cada un d'aquest

⁴Carol, Marius (2009). *L'home dels pijames de seda*. Columna edicions SA, Barcelona. Hi ha elements que fan pensar que la publicació d'una ficció sobre una història real basada en la tradició oral anul·la bona part de la recerca que queda pendent. La ficció es pot posar a sobre del record dels testimonis, normalment de gent d'edat. A més, un procés poc sistematitzat i sense documentar dels resultats de la recerca poden posar en dubte més d'una dada sobre l'assumpte. Per tant, en aquests casos, cal un investigador amb experiència en testimoni oral i es recomana realitzar a bastament la recerca sense interferències, documentar extensament els resultats de la recerca i finalment realitzar els treballs de ficció.

⁵Aquests processos són equivalents a les diferents fases del cicle de vida del projecte. Veure, per exemple, Burke, Rory (1999). *Project management: planning and control techniques*, John Willey & Sons Inc., New York.

processos té les seves especificacions, durada i cost. Un exemple d'especificació en el procés de recerca (creació) és escriure de seguida després dels esdeveniments; en el procés de desenvolupament del reportatge de recerca hi ha especificacions tangibles (l'estil de la redacció...) i intangibles (emoció, intriga...); el procés de realització pot especificar el format, el paper... i finalment, el procés de difusió indica les especificacions adreçades al destinatari final o lector.

Aquests processos es presenten d'una forma gràfica en aquest esquema d'embuts:

Els treballs de recerca també es divideixen en funció del assumpte de la recerca. Així, el treball de recerca biogràfica documenta el procés de recerca d'un personatge com es el cas de *Bonifaci Marín* i el treball de recerca excursionista documenta la investigació d'un assumpte de interès excursionista com la recuperació d'un camí antic. El mètode de recerca és una altra especificació que conforma el treball de recerca. Així, es poden proposar diferents categories en funció de la disponibilitat dels recursos informatius que es fan servir i que configuren el mètode principal de recerca. Quan el ventall de recursos informatius és ampli i fàcilment accessible, llavors la recerca esta basada en el mètode científic. Però quan els recursos informatius disponibles son poc significatius, la recerca pot estar basada en la tradició oral.

El procés de recerca

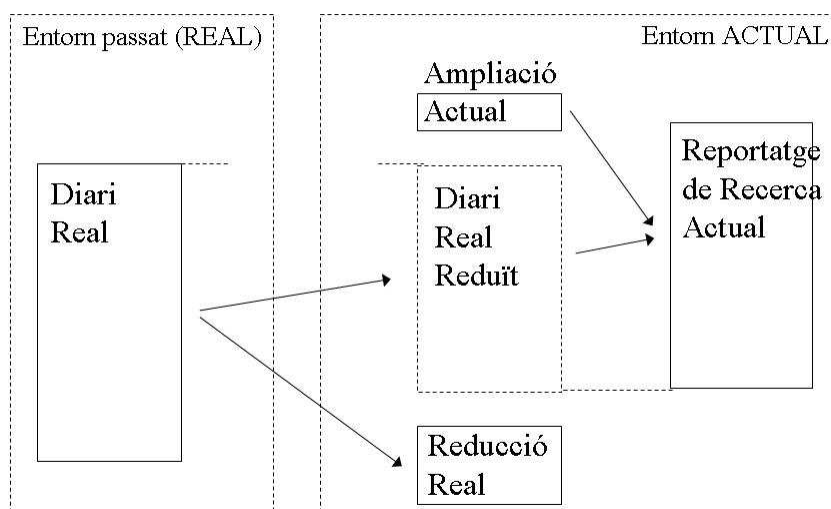
L'objectiu del procés de la recerca es aconseguir informació d'un repte del coneixement. El porta a terme l'investigador mitjançant unes tasques de recerca que es desenvolupen d'una forma cronològica i poden ser mostrades gràficament en el diagrama de Gantt del procés de la recerca o, simplement, diagrama de recerca. Alhora, aquestes tasques de recerca formen part del diari de recerca i serviran de base per a l'elaboració dels documents de la recerca. La finalitat de les tasques de recerca és l'obtenció d'informació i, per tant, es poden classificar en⁶:

- Tasques de seguiment (que he fet?)
- Tasques d'acció (que faig?).
- Tasques de planificació (que faré?)

⁶Veure literatura especialitzada de Gestió de Projectes, *Project Management*.

El diari de recerca

El diari de recerca és el text dels fets que passen en un període de temps, desglossats normalment per dies (un diari) i que volen explicar una recerca en curs, és a dir, hi ha un objectiu d'aconseguir una informació. L'estil del diari, en forma de narració, es basa principalment en l'ús del present històric així com l'agrupació de blocs de text pels assumptes que es creuen d'interès en aquell moment. Si està fet en el mateix entorn real s'anomena diari real a diferència del diari actual que es pot escriure un temps després i que pot estar influït pel nou entorn (entorn actual).

©JT

El reportatge de recerca

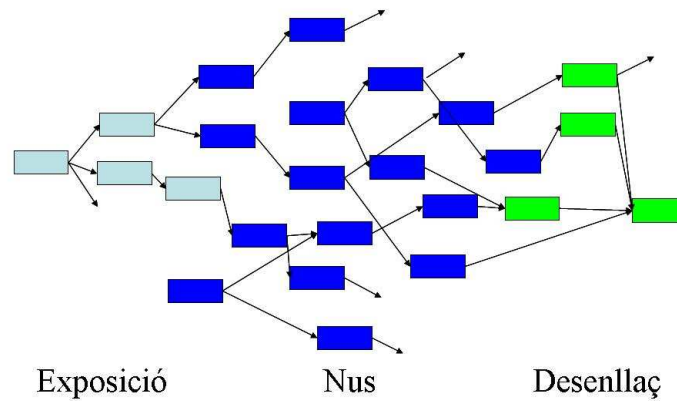
El reportatge de recerca és el resultat de la transmissió del coneixement del procés de recerca i normalment pren la forma textual. El reportatge agrupa unitats de informació en forma de blocs que s'anomenen infotextos⁷ i poden ser bàsicament de dos tipus: d'aportació quan informen dels avenços del procés de la recerca i, en cas contrari, de complement.

El reportatge de recerca és la materialització de les parts rellevants del diari de recerca complementades amb nous elements que ajuden a la comprensió de la recerca per als potencials lectors. Per a la realització del reportatge de recerca s'apliquen mètodes, com la programació de projectes, que faciliten la tasca del seu desenvolupament "literari". Ara bé, cal indicar que el ofici i el talent són els elements més importants en la creació literària.

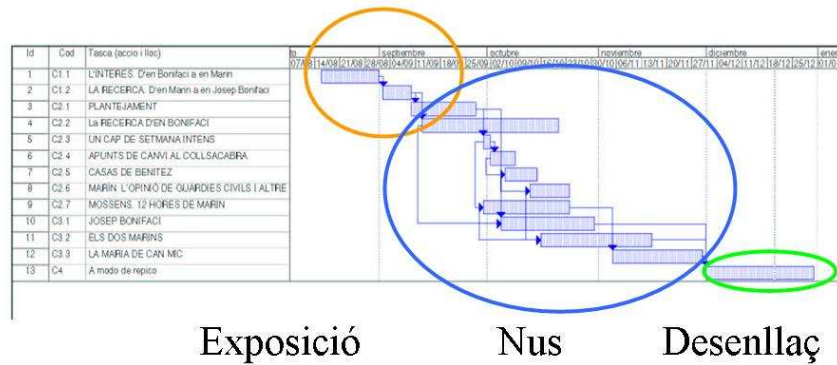
Documenta fil per randa la realitat percebuda de l'autor i, per tant, és un text de no-ficció. En funció de la perspectiva del temps, el reportatge pot ser cronològic, és a dir, es desenvolupa seqüencialment en el temps o quasi cronològic quan es reordena per la millor comprensió dels esdeveniments com es cas de *Bonifaci Marín*.

Tanmateix, el desenvolupament del reportatge de recerca pot seguir les pautes de la creació literària en relació a la seva trama (exposició, nus i desenllaç) i la seva representació gràfica en els diagrames de Gantt clàssic:

⁷Els infotextos formen part de les infotasques. Quan la forma és textual són infotextos, quan és audiovisual infoaudiovisuals.

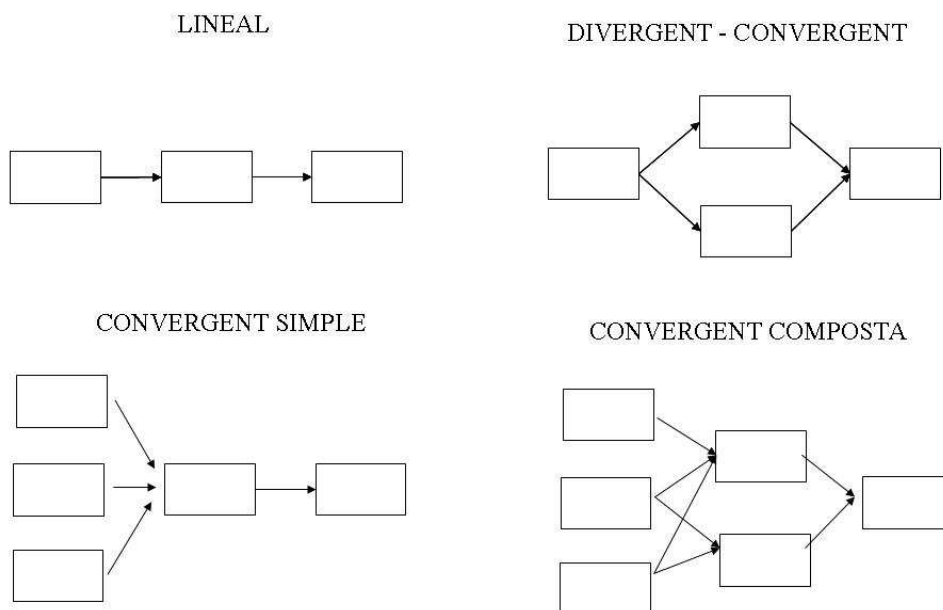

I en el cas de Ms-Project:

L'estructura clàssica esta dividida en exposició, nus i desenllaç. L'exposició pot comptar amb diferents infotextos independents però que estan condicionats pel seu ús posterior. En el nus els infotextos reben informacions de predecessors i en resulten d'altres que han de tenir interrelació amb el desenllaç. El desenllaç, en una estructura clàssica, es únic i consta de un sol infotext (que pot ser un conjunt de infotextos).

Les tècniques de programació de projectes son aplicables al desenvolupament del reportatge de recerca, en particular, i a la creació literària, en general. Així, es mostra algunes de les formes d'estructuració de les trames:

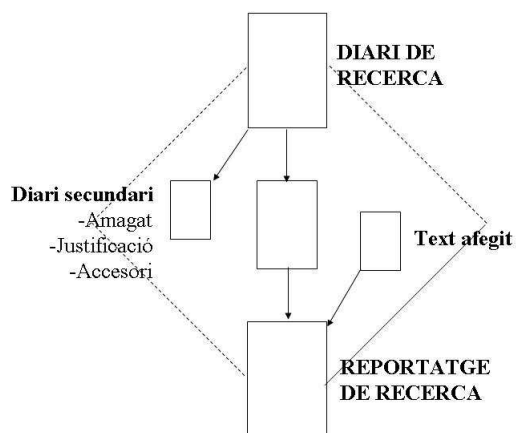

La metodologia del reportatge de recerca

El reportatge de recerca busca difondre un fet significatiu d'interès cultural del procés de la recerca. En el cas del treball de recerca *Marín: un emboscacat a les Guillerries. Vivències i pràctica de la medicina* l'objectiu és el coneixement de la seva trajectòria vital (biografia) i professional (?) com l'èpica de l'operació quirúrgica de la Maria de can Mic.

A partir de la desconexença del fet cultural (*Bonifaci Marín*), l'investigador documenta la informació oral o escrita que va rebent en un diari de recerca. L'objectiu és ampli ja que en les fases inicials no sé sap que es pot aconseguir. Aquest diari de recerca està escrit dia a dia desconexent el que passarà demà. És a dir, es va planificant i implementant conjuntament en funció dels objectius predefinitos i els resultats esperats que finalment seran els objectius i resultats finals.

Quan ja s'han aconseguit els resultats de la recerca, és a dir, la coneixença biogràfica de *Bonifaci Marín*, llavors ja es pot treballar amb trossejar el diari de recerca i afegir-li textos per desenvolupar el reportatge de recerca. Aquest procés segueix el següent esquema:

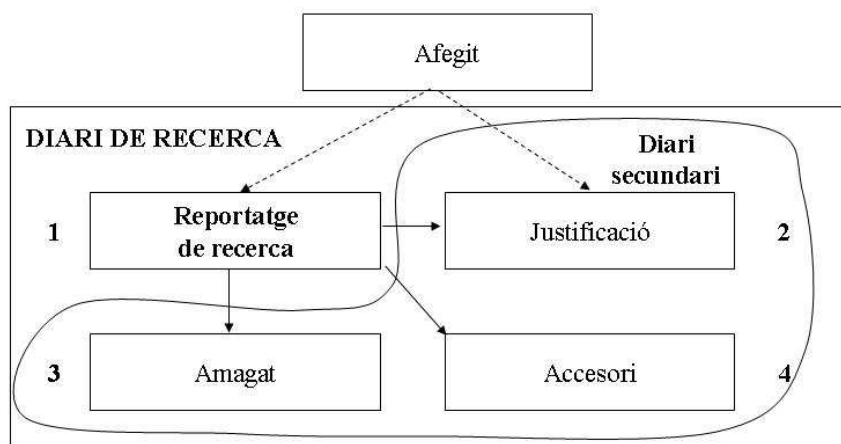

En primer lloc s'extreuen aspectes del diari de recerca que son secundaris, és a dir els textos que no han de sortir en el reportatge de recerca:

- Qüestions delicades, de confidencialitat, d'intimitat personal... Aquesta part porta per títol amagat. Si s'escau, aquest textos poden ser canviats per convertir-se amb elements de ficció i així incloure'ls com a nou text en el reportatge de recerca.
- Qüestions que serveixen per justificar les accions de les tasques de recerca ja siguin de seguiment, acció o planificació.
- Qüestions accessòries, és a dir els textos que no tenen interès en el reportatge de recerca.

Els textos que estan vinculats en diferents moments de la cronologia de la recerca es poden agrupar quan no s'afecta la seva relació causa-efecte com en el cas *Bonifaci Marín*.

Finalment, s'afegeixen textos que ajudin a una millor comprensió. En resum, del diari de recerca es selecciona la part més interessant pel lector, s'afinen els textos inicials i es farceixen per aconseguir el reportatge de recerca. Aquests ajustaments es fan en la mesura que no afectin al rigor de la informació final. Per tant, el diari de recerca queda conformat per bona part del reportatge i el diari secundari segons el esquema següent:

Resum de la metodologia

En qualsevol treball de recerca, el procés s'inicia amb el diari de recerca. Així, en el cas del projecte de recerca biogràfica, l'objectiu és el coneixement de la trajectòria vital del personatge investigat i, per tant, es documenten no solament les dades biogràfiques sinó també les vicissituds del procés per al seu possible ús posterior com, per exemple, la confrontació de les dades.

Quan ja s'han aconseguit els resultats de la recerca (el coneixement biogràfica del personatge investigat), llavors ja es pot transformar el diari de recerca en reportatge de recerca, és a dir, en un text amb les parts més rellevants complementades amb nous elements que ajudin a la comprensió de la recerca i n'estimulin la lectura als potencials lectors. El reportatge de recerca és una part del conjunt dels documents que es fan o es poden fer quan s'enceta un treball de recerca.

Cal assenyalar les aportacions del *project management*, que van des de les conceptuals a les de caire pràctic. En aquest darrer cas, es proposa classificar els textos que aporten informació en el treball de recerca (infotextos) i s'incorporen les relacions entre ells. La programació de projectes i les eines informàtiques (Microsoft Project...) permeten la seva aplicació en el procés de recerca. En el desenvolupament del reportatge de recerca, el diagrama de Gantt és una eina didàctica molt útil per entendre les interrelacions entre les informacions⁸.

⁸Aquest aspecte es desenvolupa en el taller

Conclusions

El reportatge de recerca és un element més de la didàctica del treball de recerca. Per una banda, estimula el coneixement del procés de la recerca i, per l'altra, potencia la seva difusió. La incorporació d'elements d'altres disciplines (*project management...*) augmenten el interès prospectiu no solsament per la proposta del reportatge de recerca sinó també per la creació literària⁹. Aquest article és, en primer lloc, una exposició de possibilitats en el treball de recerca que s'han d'ampliar en la creació literària i, en segon lloc, és un treball en curs sobre propostes de creació textual o gràfica relacionada amb la redacció de textos i la incorporació d'elements actuals, en especial de caire gràfic. Les propostes estan en procés de debat.

⁹El present article s'ha configurat al voltant de la bibliografia general de gestió de projectes (veure, per exemple, la de Tarrés, Josep (2009). "Programación de proyectos. Un avance de propuesta gráfica" dins XIII Congreso Internacional de Ingeniería de Proyectos, Badajoz) i del estímul de diferents persones en relació al reportatge de recerca *Bonifaci Marín* (Antoni Pladevall, Bernat Castany, Ramon Sargatal...); això ha permès llibertat en el seu plantejament. Estudis més detallats han de permetre incorporar bibliografia específica. L'objectiu final és la seva aplicació en la didàctica dels treballs de recerca i en el món literari.